

MOLIYAVIY BOZOR VA QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORINING IQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI

Ko'paysinova Xurshida Jahongir qizi

Bank-moliya akademiyasi,

ikkinchi bosqich magistranti

xurshidajahongirovna10@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tezisda moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozorining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni va ahamiyati kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda moliyaviy bozorning tarkibiy qismlari, jumladan, pul bozori, kapital bozori hamda qimmatli qog'ozlar bozori faoliyati o'zaro bog'liqlikda o'rganilib, ularning makroiqtisodiy barqarorlik ko'rsatkichlariga ta'siri baholanadi. Shuningdek, moliyaviy vositachilik mexanizmlari orqali jamg'armalarning investitsiyalarga aylanish jarayoni va bu jarayonning iqtisodiy o'sish, bandlik darajasi hamda inflyatsiya ko'rsatkichlariga ta'siri yoritiladi. Tezisda moliyaviy bozor infratuzilmasining rivojlanganlik darajasi, investorlar ishonchi, likvidlik ko'rsatkichlari va bozor kapitallashuvi iqtisodiy barqarorlikning muhim omillari sifatida talqin etiladi. Qimmatli qog'ozlar bozori korxonalar uchun uzoq muddatli moliyaviy resurslarni jalb qilish imkonini yaratishi, davlat byudjeti defitsitini moliyalashtirishda samarali instrument sifatida xizmat qilishi va moliyaviy risklarni diversifikatsiya qilish mexanizmini ta'minlashi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Moliyaviy bozor, qimmatli qog'ozlar bozori, iqtisodiy barqarorlik, makroiqtisodiy muvozanat, kapital bozori, pul bozori, investitsion faollik, bozor kapitallashuvi, likvidlik, moliyaviy infratuzilma, investorlar ishonchi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozori milliy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ular iqtisodiy tizimda vaqtincha bo'sh pul mablag'larini jamlash, ularni samarali sohalarga yo'naltirish hamda investitsion jarayonlarni jadallashtirish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Iqtisodiy barqarorlik esa o'z navbatida makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning muvozanatli o'sishi, inflyatsiya darajasining nazorat ostida bo'lishi, milliy valyutaning barqarorligi, bandlik darajasining oshishi hamda aholi farovonligining yaxshilanishi bilan tavsiflanadi. Shu bois moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozori faoliyatining iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Moliyaviy bozor iqtisodiyot subyektlari o'rtasida moliyaviy resurslarning harakatini ta'minlovchi mexanizm sifatida amal qiladi. Unda pul mablag'lariga ehtiyoji bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlar bilan vaqtincha bo'sh mablag'larga ega bo'lgan subyektlar o'zaro munosabatga kirishadi. Ushbu jarayonda banklar, investitsiya kompaniyalari, sug'urta tashkilotlari va boshqa moliyaviy institutlar vositachi sifatida ishtirok etadi. Qimmatli qog'ozlar bozori esa moliyaviy bozorning muhim segmenti bo'lib, unda aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa moliyaviy instrumentlar orqali kapital jalb etish amalga oshiriladi. Bu mexanizm iqtisodiyotda investitsion faollikni oshirish, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish va yangi ish o'rinlari yaratishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda moliyaviy bozorning samarali ishlashi alohida ahamiyatga ega. Agar moliyaviy resurslar iqtisodiyotning ustuvor va yuqori rentabelli tarmoqlariga yo'naltirilsa, yalpi ichki mahsulotning o'sishi tezlashadi, ishlab chiqarish modernizatsiyasi amalga oshiriladi va raqobatbardoshlik oshadi. Aksincha, moliyaviy resurslarning samarasiz taqsimlanishi yoki spekulativ operatsiyalarning ustunligi iqtisodiy nomutanosibliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun moliyaviy

bozor mexanizmlarining shaffofligi, ishonchliligi va institutsional mustahkamligi iqtisodiy barqarorlikning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Qimmatli qog'ozlar bozori korxonalar uchun uzoq muddatli moliyalashtirish manbaini yaratadi. Bank kreditlariga nisbatan qimmatli qog'ozlar chiqarish orqali jalb etilgan mablag'lar ko'pincha uzoq muddatli va nisbatan barqaror bo'ladi. Bu esa yirik investitsiya loyihalarini amalga oshirish, infratuzilmani rivojlantirish hamda innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. Davlat uchun esa qimmatli qog'ozlar bozori byudjet defitsitini qoplashning muqobil va nisbatan xavfsiz usuli hisoblanadi. Davlat obligatsiyalarining muomalaga chiqarilishi moliya bozorida likvidlikni tartibga solish va pul-kredit siyosatini samarali yuritish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozorining rivojlanganlik darajasi investorlar ishonchi bilan chambarchas bog'liqdir. Investorlar uchun huquqiy himoya mexanizmlarining mavjudligi, axborot shaffofligi va korporativ boshqaruv standartlarining yuqoriligi muhim ahamiyat kasb etadi. Agar bozorda ochiqlik va adolatli raqobat muhiti ta'minlansa, ichki va tashqi investorlar faolligi ortadi, kapital oqimi kengayadi va iqtisodiy o'sish sur'atlari barqarorlashadi. Shu bilan birga, moliyaviy nazorat va tartibga solish tizimining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi moliyaviy inqirozlar xavfini kuchaytirishi mumkin.

Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda moliyaviy bozor risklarni boshqarish va diversifikatsiya qilish imkonini ham beradi. Qimmatli qog'ozlar portfelini shakllantirish orqali investorlar o'z mablag'larini turli soha va instrumentlarga taqsimlaydi, bu esa umumiy moliyaviy xavflarni kamaytiradi. Risklarning samarali boshqarilishi esa moliyaviy tizim barqarorligini mustahkamlaydi. Moliyaviy tizim barqaror bo'lsa, iqtisodiy jarayonlar uzluksiz davom etadi va makroiqtisodiy ko'rsatkichlarda keskin tebranishlar kuzatilmaydi.

Hozirgi globallashuv sharoitida milliy moliyaviy bozorlar xalqaro moliya tizimi bilan chambarchas integratsiyalashgan. Xalqaro kapital oqimlari, xorijiy investitsiyalar va global moliyaviy tendensiyalar milliy iqtisodiyot barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli moliyaviy bozorni rivojlantirishda xalqaro tajribani o'rganish, ilg'or mexanizmlarni joriy etish va zamonaviy moliyaviy instrumentlardan foydalanish muhimdir. Ayniqsa, raqamli texnologiyalarning moliyaviy xizmatlar sohasiga keng joriy etilishi moliyaviy operatsiyalar tezligi va qulayligini oshirib, bozor ishtirokchilari uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Shuningdek, moliyaviy savodxonlik darajasining oshirilishi ham iqtisodiy barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Aholi va tadbirkorlik subyektlari moliyaviy instrumentlar mohiyatini chuqur anglagan holda oqilona investitsion qarorlar qabul qiladi. Bu esa bozor mexanizmlarining samarali ishlashini ta'minlaydi. Moliyaviy savodxonlik past bo'lgan sharoitda esa spekulativ operatsiyalar, asossiz investitsiyalar va moliyaviy yo'qotishlar ehtimoli ortadi.

Moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozori milliy hamda global iqtisodiyot barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ular aksiyalar, obligatsiyalar va boshqa moliyaviy instrumentlar orqali kapitalni samarali taqsimlaydi, resurslarni eng daromadli loyihalarga yo'naltiradi va umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Qimmatli qog'ozlar bozori likvidlikni ta'minlab, investor va korxonalarga aktivlarini tezda naqdlashtirish imkonini beradi, bu esa moliyaviy tizim barqarorligini mustahkamlaydi. Shuningdek, moliyaviy bozor inflyatsiya va foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatib, makroiqtisodiy muvozanatni qo'llab-quvvatlaydi. Uzoq muddatli moliyalashtirish imkoniyatlari investitsiyalar oqimini kengaytiradi, yangi ish o'rinlari yaratadi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Investorlar ishonchining oshishi hamda risklarni diversifikatsiya qilish imkoniyati esa milliy iqtisodiyotning global raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Moliyaviy

bozor va qimmatli qog'ozlar bozorining iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini quyidagicha ifodalaymiz (1-jadval):

1-jadval

Moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozorining iqtisodiy barqarorlikka ta'siri¹

Moliyaviy bozor elementi	Iqtisodiy barqarorlikka ta'siri	Amaliyotdagi natijasi
Aksiyalar bozori	Kapitalni samarali taqsimlash, korxonalarga uzoq muddatli moliyalashtirish	Korxonalar yangi ishlab chiqarish loyihalarini moliyalashtiradi
Obligatsiyalar bozori	Qarz mablag'larini jalb qilish orqali iqtisodiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlash	Davlat va korxona loyihalari uchun barqaror moliyalashtirish
Valyuta bozori	Tashqi savdo balansini barqarorlashtirish, inflyatsiyani nazorat qilish	Eksport-import operatsiyalarida likvidlik va xavfsizlik
Investitsion fondlar	Investorlar riskini diversifikatsiya qilish, sarmoyalarni rag'batlantirish	Kichik va o'rta biznes uchun qo'shimcha investitsiya oqimi
Derivativlar (opcion, fyuchers)	Risklarni boshqarish va moliyaviy stabillikni ta'minlash	Narx o'zgarishlaridan himoya qilish, korxona moliyaviy barqarorligi
Qimmatli qog'ozlar bozorining likvidligi	Tezkor pul aylanishi, moliyaviy muammolarni oldini olish	Investorlar va korxonalar mol-mulkini tez naqdga aylantira oladi
Investorlar ishonchi	Bozor shaffofligi va iqtisodiy	Investitsiyalar hajmi oshadi, iqtisodiy o'sish

¹ Muallif tomonidan tayyorlandi

	prognozlarni yaxshilash	rag'batlanadi
--	-------------------------	---------------

Mazkur jadvaldan ko'rinib turibdiki, moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozori iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda bir nechta asosiy mexanizmlarni amalga oshiradi. Birinchi navbatda, aksiyalar va obligatsiyalar bozorlari kapitalni samarali taqsimlashga xizmat qiladi. Bu orqali korxonalar yangi loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi, bu esa iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi va ish o'rinlari yaratadi. Ikkinchi jihat, valyuta bozori va investitsion fondlar iqtisodiy stabillikni ta'minlashga xizmat qiladi. Valyuta bozori orqali eksport va import operatsiyalarida barqarorlik saqlanadi, inflyatsiya nazorat qilinadi va sarmoyalar oqimi oshadi. Investitsion fondlar esa risklarni diversifikatsiya qilib, investorlar ishonchini oshiradi va qo'shimcha moliyalashtirish imkonini yaratadi. Uchinchi jihat, derivativlar moliyaviy xavflarni boshqarishda muhim vosita bo'lib, narxlarning kutilmagan o'zgarishlaridan korxonalarni himoya qiladi, bu esa moliyaviy stabillikka xizmat qiladi. Jadvalda likvidlik va investorlar ishonchi ham alohida ajratilgan bo'lib, ular moliyaviy tizimning barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi. Likvidlik orqali korxonalar va investorlar mol-mulkni tez naqdga aylantira oladi, bu esa moliyaviy qiyinchiliklar yuzaga kelganda tizimni himoya qiladi. Shu bilan birga, investorlar ishonchi bozor shaffofligi va iqtisodiy prognozlarning aniqligini oshiradi, bu esa yangi investitsiyalarni jalb qiladi. Umuman olganda, moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozori nafaqat kapitalni samarali taqsimlash va risklarni boshqarishda, balki iqtisodiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlash, investitsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Bu mexanizmlar milliy iqtisodiyotning global iqtisodiy sharoitlarda barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, moliyaviy bozor va qimmatli qog'ozlar bozori iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda strategik ahamiyat kasb etadi. Ular

iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash, investitsion faollikni rag'batlantirish va makroiqtisodiy muvozanatni mustahkamlashning muhim mexanizmi hisoblanadi. Moliyaviy bozorning barqaror ishlashi korxonalar uchun uzoq muddatli moliyaviy manbalarni kengaytiradi, davlat uchun esa byudjet taqchilligini muvozanatli moliyalashtirish imkonini yaratadi. Natijada ishlab chiqarish hajmi ortadi, yangi ish o'rinlari yaratiladi va iqtisodiy o'sish sur'atlari barqarorlashadi.

Shu bilan birga, moliyaviy tizimning yetarli darajada rivojlanmaganligi yoki nazorat mexanizmlarining sustligi iqtisodiy beqarorlikka olib kelishi mumkin. Shuning uchun moliyaviy bozor infratuzilmasini yanada takomillashtirish, fond bozori likvidligini oshirish va investorlar ishonchini mustahkamlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Xususan, qimmatli qog'ozlar emissiyasi jarayonini soddalashtirish, korporativ boshqaruv standartlarini xalqaro talablarga moslashtirish va axborot shaffofligini ta'minlash iqtisodiy barqarorlikni kuchaytiradi.

Bundan tashqari, moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish, aholi va tadbirkorlik subyektlarini qimmatli qog'ozlar bozoriga kengroq jalb etish maqsadga muvofiqdir. Raqamli texnologiyalar asosida savdo platformalarini rivojlantirish, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun moliyaviy instrumentlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish ham muhim takliflardan biridir. Davlat tomonidan samarali tartibga solish va monitoring tizimini kuchaytirish, risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish orqali moliyaviy tizim barqarorligini ta'minlash mumkin. Umuman olganda, moliyaviy va qimmatli qog'ozlar bozorini izchil rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashning ustuvor yo'nalishi sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi (2008) "Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida"gi Qonun, O'RQ-163, 22-iyul.

2. O'zbekiston Respublikasi (2015) "Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida"gi Qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi Qonun, O'RQ-387, 3-iyun.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2022) "Osiyo taraqqiyot banki ishtirokida Moliya bozorini rivojlantirish dasturi loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror, 63-son, 8-fevral.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2023) "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida Farmon, PF-158, 11-sentabr.
5. Красавина Т.В. Структура и функции международных финансовых рынков. (Учебник). «Финансовое знание», 2023. 412 с.
6. Vahobov S., Jumayev A., Burxonov R. Xalqaro moliyaviy munosabatlar. (Darslik). "Toshkent iqtisodiyot universiteti nashriyoti", 2003. 298 bet.
7. Ataniyazov B., Alimardonov J. Xalqaro moliyaviy munosabatlar. (Darslik). "Moliya-iqtisod nashriyoti", 2014. 365 bet.
8. Norkulova F. Moliyaviy bozorni davlat tomonidan tartibga solish masalalari // Scientific Journal of Finance and Economics. 2025. №2. 45–60-betlar.
9. Olimboyev R., Shernaev O. Xalqaro moliyaviy bozorning real sektor rivojlanishiga ta'siri // International Journal of Economics and Finance Studies. 2023. №7. 78–95-betlar.
10. Bekberganova M.R. O'zbekiston moliya bozorining joriy holati tahlili: muammolar, xavf-xatarlar va islohotlar istiqbollari // "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 2024-yil, avgust. № 8-son.
11. Abduganiyeva G.T. Tijorat banklarning qimmatli qog'ozlar bozori mexanizmlaridan foydalanish istiqbollar // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali. 2025-yil, 3-dekabr. No10-maxsus son.

12. Muxitdinova D. Tijorat banklari tomonidan qimmatli qog'ozlar chiqarish amaliyotini takomillashtirish // "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali. 2025-yil, noyabr. No11-son.

13. Kadirova U.E. Jahonda va O'zbekistonda "xalqchil ipo"ning shakllanishi va uning rivojlanish bosqichlari // "Marketing" jurnali. 2025-yil, yanvar. № 1-son. 220-226.